

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

УДК 1.14

Пономарьов О. С.

ТЕЛЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

Феномен людського спілкування розглядається з позицій системи його цілей. Проаналізовано залежність цілей спілкування від ситуацій, в яких воно відбувається. Показано взаємозв'язки цілей спілкування з використовуваними його засобами, з характером і змістом діяльності, яку супроводжує спілкування її учасників.

Ключові слова: спілкування, цілі спілкування, психологічний контакт, телеологія, потреба в комунікації

Феномен человеческого общения рассмотрен с позиций его целей. Проанализирована зависимость целей общения от ситуаций, в которых оно осуществляется. Показаны взаимосвязи целей общения с используемыми его средствами, с характером и содержанием деятельности, которую сопровождает общение ее участников.

Ключевые слова: общение, цели общения, психологический контакт, телеология, потребность в коммуникации.

The phenomenon of human communication is considered from point of view of aims. It is analysed the dependence of communication aims on the situations which are carried out in. Inter of communication aims are shown with their facilities, the character and the activity content which are accompanied by the communication of the participants.

Keywords: communication, communication aims, psychological contact, teleology, necessity in communication

Феномен міжособистісного спілкування як одного з найхарактерніших екзистенціалів людського буття, зумовленого складною і суперечливою природою самої людини, сьогодні зовсім не випадково притягує до себе великий інтерес з боку філософів і психологів, соціологів і педагогів, фахівців з паблік-релейшн і з соціального управління, з багатьох інших сфер людської діяльності. Цей інтерес значною мірою детермінується істотною роллю, яку спілкування відіграє як у житті кожного окремого індивіда, у формуванні й розвитку його особистості, так і у забезпеченні нормального функціонування і розвитку суспільства, в ефективному здійсненні людьми спільної діяльності.

Дійсно, суспільна природа та відносна слабкість людини як біологічної істоти, через що вона виявляється недостатньо пристосованою до успішного існування в умовах ворожого для неї зовнішнього світу, вимагає постійної співпраці з іншими. Таким чином, тільки завдяки своїй суспільній природі і спільній з іншими людьми практичній перетворювальній діяльності вона змогла не тільки вижити як біологічний вид *Homo sapiens*, а й фактично підкорити природу відповідно до своїх потреб. І одним з найважливіших засобів зі всього можливого арсеналу інструментарію, який забезпечує можливість спільної діяльності людей, виступає міжособистісне спілкування.

Саме спілкування являє собою надзвичайно складний і багатоплановий процес встановлення і розвитку психологічних контактів між людьми, який звичайно породжується потребами співіснування і спільної діяльності й містить у собі обмін інформацією між партнерами, вироблення ними спільної стратегії взаємодії, а також сприйняття і розуміння кожним з нас іншої людини. Відповідно до цього у загальній

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

структурі спілкування визначають три його основні складові – комунікативну, інтерактивну і перцептивну. Цілісність самого процесу спілкування передбачає єдність цих складових, і домінування якоїсь однієї з них залежно від виду спілкування, заздалегідь визначених його цілей, складу його учасників, їх ставлення один до одного і взагалі характеру відносин між ними. Більш того, завдяки своєму емоційному забарвленню, саме спілкування надає людяності як відносинам між його учасниками, так і характеру їхньої спільної діяльності, стає неодмінним атрибутом індивідуального і суспільного буття людини.

Цікавими при цьому можуть бути взаємозв'язки між телеологічними та деякими іншими аспектами феномену спілкування. Наприклад, у випадках, коли міжособистісне спілкування виступає метою і водночас одним із засобів пізнання, у його структурі переважає комунікативна складова, а його ж суто телеологічні аспекти виявляються тісно переплетеними з гносеологічними та аксіологічними. Подібні ситуації притаманні педагогічному спілкуванню між учнями чи студентами, з одного боку, та вчителями чи викладачами вищих навчальних закладів – з іншого в системі освіти.

Метою ділового спілкування між психологом і представником кадрової служби підприємства, з одного боку, і кандидатом на ту чи іншу вакантну посаду, з іншого, виступає бажання якнайповніше зрозуміти цю людину, перевірити враження, які викликає перше її сприйняття цими посадовими особами. Адже тільки певна міра відповідності її професійної кваліфікації та особистісних рис і якостей певній сукупності вимог для посади, на яку підбирається кандидат, є важливою передумовою успішного виконання ним необхідних функцій, а часто навіть і загальної ефективності функціонування і розвитку фірми. Таким чином, у подібних ситуаціях переважає перцептивна складова спілкування, а телеологічні його аспекти виявляються пов'язаними з герменевтичними.

Уявляється зрозумілим, що в ситуаціях управлінського спілкування, коли керівник ставить завдання своїм підлеглим і організовує спільну роботу колективу, спрямовану на реалізацію розробленої ним стратегії діяльності та забезпечення бажаної її ефективності, домінантною є інтерактивна складова спілкування. І тут виявляється безсумнівний зв'язок телеологічних аспектів цього спілкування з соціально-філософськими.

Інтерес до феномену спілкування як одного з характерних проявів суспільного буття людини та прагнення до його філософського осмислення особливо зростають в наші часи, коли відбувається становлення і розвиток постіндустріального суспільства. Це пов'язано з тим, що ці процеси набули глобального характеру, істотно інтенсифікували не тільки світогосподарські зв'язки, а й сприяли бурхливому розвитку міжкультурної комунікації. Вони призводять до поступового згладжування культурно-історичних і ментальних особливостей, іманентних кожному етносу, до певної уніфікації характеру спілкування, його цілей і засобів, помітного посилення його прагматизму.

При цьому зазнають істотних змін цілі, структура і зміст спілкування, характер зв'язків між його складовими компонентами. Уявляється цілком природним посилення інтересу до спілкування ще й тому, що самі зв'язки як між процесами обміну інформацією, взаємодії людей та міжособистісної перцепції, з одного боку та спільною діяльністю учасників спілкування і її ефективністю, з іншого боку, лишається практично не дослідженою ні у психологічному, ні тим більш у філософському плані. Постійне ж ускладнення змісту і характеру спільної людської діяльності, все більш широка диференціація функцій, виконуваних її учасниками та істотна залежність результатів від узгодженості і злагодженості дій кожного з них підвищують значення

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

спілкування і вимагають всебічного його дослідження з метою пошуку шляхів і способів підвищення його ефективності.

У складній і досить суперечливій сутності того явища, яким виступає міжособистісне спілкування, знаходять своє відображення складність і суперечливість природи самої людини. Тому філософський аналіз цього феномену повинен передбачати системний підхід та всебічний розгляд різноманітних його аспектів у їх цілісній єдності та взаємозв'язку. Саме так, множина можливих аспектів дослідження спілкування являє собою лише зручний прийом глибокого його аналізу його сутності і структури, який аж ніяк не може і не повинен перешкоджати його цілісному сприйняттю як одного з найважливіших атрибутів індивідуального і суспільного буття людини, більш того, як однієї з найпоширеніших форм цього буття.

Такий підхід було застосовано автором у попередніх роботах [1] і [2], присвячених аналізу відповідно онтологічного та гносеологічного аспектів феномену людського спілкування та його логіки. Вже ці перші дослідження не тільки дають цікаві результати, й свідчать про дійсну багатогранність цього феномену і відкривають нові аспекти його філософського осмислення та узагальнення. Відповідно до цього уявляється доцільним розглянути такі аспекти спілкування, як телеологічний, аксіологічний, герменевтичний тощо. Так, з телеологічної точки зору істотний інтерес являють цілі, які переслідує людина, прагнучи вступити спілкування з тими чи іншими людьми. В цій статті ми зупиняємося саме на дослідженні цих цілей, оскільки логіка будь-якої діяльності людини, в тому числі і спілкування, істотною мірою пов'язана з цілями цієї діяльності, а отже її результати залежать від способу і характеру процесів ціле покладання, вибору і застосування найбільш доцільних засобів здійснення цієї діяльності.

Етимологія терміну «телеологія» пов'язана з давньогрецькими словами *τελεος* – той, хто досягає мети і *λογος* – поняття, вчення. У формуванні ж його смислу це поняття пройшло складний і суперечливий шлях до сучасного розуміння його сенсу і змісту. Й. Кант свого часу вважав телеологію лише регулятивним, евристичним принципом, оскільки вона має значення тільки для способу пізнання зовнішнього світу, однак нічого не говорить про сам цей світ. Згідно ж з християнською телеологічною концепцією, єдиною і вищою метою всіх процесів і явищ є Бог. Аналогічної точки зору на сутність і значення телеології дотримувались і більшість представників ідеалістичних філософських шкіл, зокрема німецького ідеалізму.

Цікаво відзначити, наприклад, що Словник іноземних слів 1955 року видання визначає телеологію як «ідеалістичне псевдовчення, яке суперечить висновкам науки і за яким все в природі влаштовано доцільно і будь-який розвиток є здійсненням задалегідь визначених цілей». На переконання авторів цього словника, «телеологія несумісна з науковим розумінням закономірності та причинної обумовленості явищ природи» [3, с. 681].

Більш як двадцять років потому у своїй статті в Большой Советской Энциклопедії (1976 р. відомий радянський філософ І. Т. Фролов), віддаючи певну данину тим звичним ідеологічним стереотипам, що були характерними для тієї пори, також називає телеологію «ідеалістичним вченням». Але він вже більш виважено, ніж його попередники, визначає предмет цього вчення як цілі та доцільність. За його словами, «на противагу детермінізму, а інколи і на «доповнення» до нього, телеологія постулює особливий вид причинності: цільовий, який відповідає на питання – для чого, заради якої мети відбувається той чи інший процес» [4, с. 398].

В сучасному Філософському енциклопедичному словнику телеологія визначається як «вчення про мету або доцільність; вчення про те, що не тільки дії людини, але й історичні події і природні явища спрямовані як у загальному плані, так і

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

в деталях до певної цілі (телеологічної); розгляд речей тільки з точки зору доцільності». Автори словника вказують, що телеологія є антропоцентричною, якщо вона виходить з того, що все існує для людини; метафізичною – якщо вона виходить з кінцевої мети, яка панує над всім світовим процесом; трансцендентною – якщо вона виходить з визнання потойбічної істоти, яка визначає цілі і перебуває поза світом; іманентною – якщо вона вважає, що мета полягає у самих речах [5, с. 447-448].

Взагалі метою прийнято вважати заздалегідь уявлюваний, мислимий, бажаний, проєктований результат певної дії або системної діяльності людей, на здійснення чи досягнення якого вони спрямовані. Такий цілеспрямований характер діяльності притаманний лише людині як одна з особливостей її соціального буття. В суспільстві, як свого часу зазначали К. Маркс та Ф. Енгельс, «нічого не здійснюється без свідомого наміру, без бажаної мети» [6, с. 306]. Однак ця мета обирається людиною не довільно, її породжують об'єктивні умови її буття, які відображаються у її потребах, прагненнях та інтересах. Мета як певна закономірність детермінує сутнісний характер життєдіяльності людини, перетворюючи її з простого пристосування до зовнішнього середовища, як це має місце у всіх інших живих істот на Землі, до усвідомленого, цілеспрямованого, активного і творчого перетворення світу відповідно до своїх потреб.

Відзначимо, що наведені твердження лишаються справедливими і тоді, коли йдеться про такий специфічний вид діяльності, яким, по суті, виступає людське спілкування. Воно теж у переважній більшості випадків переслідує певні цілі. Наприклад, спілкування може слугувати одним з дійових засобів організації і координації спільної діяльності людей й успішного її виконання, воно може використовуватися для обміну інформацією, для встановлення емоційно-психічного контакту між партнерами по спілкуванню з метою здійснення взаємного впливу та забезпечення належного взаєморозуміння і взаємопереживання шляхом взаємного обміну емоціями і настроями.

У загальнофілософському сенсі проблема цілей і доцільності викликає особливий інтерес стосовно природних явищ. Ця проблема дійсно є цікавою, вона навіть частково розглядалася нами з позицій філософії управління [7], однак стоїть осторонь тих питань, що становлять предмет цього дослідження і пов'язані з міжособистісним спілкуванням, яке являє собою суто людський феномен. Тому тут є можливість абстрагуватися від складних і ще до кінця не з'ясованих проблем доцільності функціонування і розвитку природних систем, пов'язаних переважно з необхідністю визнання і визначення суб'єкта цілепокладання. На нашу думку, яка, можливо, є досить близькою до позицій екзистенціалістів, питання доцільності природних процесів взагалі не має сенсу, оскільки вони відбуваються відповідно до загальних властивостей самоорганізації і саморозвитку систем без будь-яких цілей взагалі.

Стосовно ж людської діяльності, поведінки і вчинків людини питання суб'єкта цілепокладання знімається, оскільки значна їх частина здійснюється відповідно до цілей, які заздалегідь визначаються або самою людиною, або іншими людьми чи суспільством в цілому, яким в силу тих чи інших причин людина змушена підпорядковувати свою діяльність, вчинки і поведінку, характер своїх відносин з іншими людьми, в тому числі характер спілкування з ними. Взагалі у сучасному розумінні термін «телеологія» використовується вже близько до свого первісного значення як вчення про цілі того чи іншого виду людської діяльності. Більш того, при цьому телеологія виявляється тісно пов'язаною з логікою цілепокладання, а також з вибором шляхів і засобів успішного досягнення визначених цілей. Оскільки спілкування є одним із засобів організації спільної діяльності людей та управління нею, воно також цілком природно може переслідувати певні цілі, тому телеологія

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

спілкування, на наше глибоке переконання, теж має бути одним з важливих аспектів філософського аналізу того цікавого, складного і суперечливого феномену, яким виступають міжособистісне спілкування та його різновиди.

Уявляється цілком зрозумілим, що широка розмаїтість взаємозв'язків між людьми, їх цілей, прагнень та інтересів зумовлює й існування різних видів відносин, які детермінують відповідні цілі й характер міжособистісного спілкування. Як найбільш поширені, можна назвати такі види відносин, як виробничі, політичні, моральні, релігійні, сімейно-побутові, дозвільні тощо. До того ж, на характер відносин та відповідно спілкування істотно впливають такі чинники, як рівень загальної культури, освіти і вихованості людини, як її індивідуальні психологічні особливості, насамперед її ставлення до партнера по спілкуванню.

На перший погляд ситуація може виглядати так, начебто безпосередня мета спілкування як специфічного різновиду комунікативної діяльності визначається певними, цілком конкретними потребами людей, які вступають у комунікацію, тобто учасників спілкування. Однак більш уважний аналіз цих процесів дозволяє стверджувати, що це далеко не завжди справедливо. Наприклад, коли хтось незнайомий звертається до вас з якимось питанням, то у нього дійсно може бути потреба отримати вашу відповідь, в той час як у вас жодної безпосередньої потреби у спілкуванні з ним не існує. Ви можете відповідати йому, керуючись вимогами існуючих морально-етичних норм, вашою вихованістю, прагненням допомогти людині тощо, хоча ці вимоги, норми і бажання аж ніяк не можуть вважатися потребами.

Хоча, безумовно, дехто з ортодоксальних прихильників формальної логіки заперечуватиме останню думку, аргументуючи свою позицію тим, що у людини є потреба дотримуватись моральнісних норм, потреба допомагати іншому заради самоствердження і самоповаги як особистості. Однак і в такому разі ваша відповідь незнайомцеві, який звернувся до вас з певним запитанням, аж ніяк не може вважатися вашою метою спілкування з ним. Ось чому, на наше глибоке переконання, для плідності результатів філософського аналізу телеології спілкування необхідно перш за все враховувати його контекстний аспект, характер обставин, в яких воно здійснюється і навіть психологічний стан учасників цього спілкування.

Адже від цього контексту залежатимуть і самі цілі, і спосіб та характер спілкування, і використовувані в процесі його здійснення комунікативні засоби. Тому з'ясування цілей спілкування вимагає спочатку визначення характеру відповідної ситуації. Саме в залежності від ситуації виглядає найбільш коректною і доцільною класифікація видів спілкування. Основними з цих його видів можна вважати формальне і неформальне спілкування. І те, й інше можуть носити як добровільний характер, коли партнери вступають в процес спілкування за взаємною згодою, так бути нав'язаним одним з партнерів іншому. Формальне спілкування включає переважно ті чи інші різновиди ділового спілкування, тоді як неформальне має місце переважно у дозвільному та повсякденно-побутовому спілкуванні.

Кожен із вказаних видів можна поділити на деякі підвиди, саме від належності до яких визначаються його цілі. Наприклад, у складі ділового спілкування, характерного для спільної діяльності людей, де воно виступає одним з її інструментальних засобів і водночас важливою передумовою успішного її здійснення, можна виокремити професійне і управлінське спілкування. У професійному спілкуванні, у свою чергу, можна виявити такі специфічні різновиди, як виробниче, педагогічне, медичне, військове тощо, характер яких визначається характерними особливостями відповідної сфери людської діяльності й мірою технологічної кооперації між її учасниками, яка фактично і формує і цілі, і вимоги до змісту комунікації між ними.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

Спілкування дозвольного і повсякденного характеру, цілком можливо, є найбільш поширеним і багато дослідників досить часто взагалі вважають його таким, що не переслідує якихось чітко визначених цілей і не відповідає ніяким особистісним потребам людей. Тому вважаємо не випадковим, що у психології навіть існує спеціальне поняття «фатичного спілкування» (від лат. *fatus* – безглуздий, пустий). Воно застосовується для характеристики безцільного і беззмістовного спілкування, у якому комунікативні засоби використовуються виключно для підтримання самого процесу спілкування. Взагалі подібні види спілкування звичайно залишаються здебільшого поза увагою дослідників. Однак, на наше глибоке переконання, сама природа людини як суспільної істоти зумовлює необхідність її спілкування з іншими людьми як одну з основних життєвих потреб.

Залежно від стану та емоційно-психологічного складу особистості у неї час від часу можуть виникати досить складні життєві ситуації, що впливають на її психічний стан. У таких ситуаціях частіш за все вона відчуває гостру потребу «розкрити душу», поділитися своїми переживаннями з будь-якою іншою людиною, іноді навіть незнайомою. Більш того, саме в останньому випадку вона може відверто і детально викласти свої думки, розповісти про неприємності, про свої аморальні вчинки і навіть злочини, оскільки розуміє, що її співбесідник більш ніколи не зустрінеться з нею, і його оцінка не буде ятрити її душу. Яскравим прикладом може слугувати широко відома життєва історія Позднішева з «Крейцерової сонати» Л. Толстого, яку він розповідає випадковому попутникові.

Досить поширеним є і повсякденно-побутове спілкування між сусідами чи навіть колегами по роботі, якщо воно не носить ділового характеру. І воно часто має вважатися фактичним, оскільки його мета звичайно лишається досить невизначеною, розмитою. Кожен може підтвердити, що часто контакт тут зводиться до стандартних запитань типу «Як життя?» або «Що нового?», на які слід також відповідати стандартними фразами типу «Нормально, все гаразд» чи «Нічого суттєвого». Більш того, спроби дійсно розказувати про якісь подробиці свого життя чи викладати якісь новини вважаються ознакою недостатньою вихованості, нерозуміння умовності цього виду спілкування.

Звичайно спілкування здійснюється за допомогою найрізноманітніших засобів. За використовуваними засобами звичайно розглядають вербальне (словесне) і невербальне спілкування. Характерно, що й ті, й інші засоби можуть бути притаманні будь-якому виду спілкування. Дійсно, як спокійна і нічого незначуща бесіда двох сусідок, так і професійна дискусія двох вчених з чітко визначеною метою можуть включати словесний діалог (в останньому випадку – аргументацію) і схвальні чи заперечні жести, міміку тощо. Таким чином, при дослідженні телеологічних характеристик спілкування необхідно виключати способи і засоби його здійснення, залишивши для розгляду тільки його контекстні сторони та загальну спрямованість.

З цих позицій можна дійсно зіставляти цілі спілкування і його загальну структуру. Наприклад, потреба людини в тій чи іншій інформації зумовлює і відповідну постановку цілей її спілкування як отримання необхідних даних. Відповідно до цього вона обирає партнерів по спілкуванню, які, на її думку, володіють цією інформацією, та засоби спілкування, які б ефективно сприяли передачі ними та отриманню зацікавленою особою цієї інформації. Отже у таких випадках саме мета спілкування визначатиме його характер і поведінку партнерів, яка істотно залежатиме від цінності інформації, від сфери, якої вона стосується, від функціональних обов'язків учасників спілкування, їхніх відносин та цілої множини інших чинників.

У тих же випадках, коли людина має потребу повідомити іншій людині чи групі людей якусь інформацію, цілями спілкування, в яке вона вступає, остають, по-перше,

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

переконання співбесідників у необхідності вислухати її, по-друге, зацікавлення їх в одержанні відповідної інформації, по-третє, вибір шляхів і засобів підтримання їхньої зацікавленості, по-четверте, належне подання необхідних відомостей, яке забезпечує правильне їх сприйняття, і нарешті по-п'яте, перевірка того, що партнерами по спілкуванню інформація дійсно сприйнята відповідно до потреб і бажань комунікатора.

Подібна ж ситуація досить часто виникає у ситуаціях знеособленого спілкування – при публічних виступах керівників, політичних та громадських діячів, а також при організації реклами. Оскільки метою такого спілкування виступає забезпечення бажаного впливу на якомога більше число учасників цільової аудиторії, її досягнення вимагає застосування спеціальних засобів, які б у кожного з учасників створювали ілюзію, що комунікатор звертається персонально до нього, і бажання підтримати те, чого той бажає.

Взагалі у філософському розумінні діалектика цілей міжособистісного спілкування, його засобів і результатів, якщо вони передбачаються, дозволяє обґрунтувати свободу особистості відносно того, вступати їй у спілкування з конкретним потенціальним партнером, чи утриматись від відносин з ним, а при позитивному рішенні – також свободу відносно вибору використовуваних засобів, які ця особистість вважає доцільними для досягнення визначеною нею самою мети цього спілкування. Сама ж ця мета виступає вищою формою інтеграції потреб, інтересів, бажань, прагнень і дій людини в загальній системі її культурних цінностей, у складі яких вона і набуває свого сенсу і призначення. Правда, за великим рахунком це стосується переважно таких видів спілкування, які дійсно сприяють взаємному духовному, культурному і професійному збагаченню його учасників.

Взагалі телеологічні аспекти феномену спілкування утворюють дуже складну і суперечливу систему цілей, які переслідують учасники цього спілкування у просторі соціальної комунікації. Як підкреслює І. В. Карпенко, «запитування смислу, розуміння, взаєморозуміння відбуваються в комунікативному просторі, просторі людського спілкування». На його глибоке переконання, навіть «індивідуальне мислення, що саме по собі є діалогом, мовчазною бесідою душі з собою, вступаючи в спів розмову з Я іншого, долає свою обмеженість і набуває повного виразу. Живий діалог представляє те зусилля думки, в якому знання не тільки народжується, але і набуває етичного вимірювання, перетворюється на переконання, бо йдеться не тільки про передачу і засвоєння певних теоретичних положень, а про пробудження вольової активності особистості, того бажання, яке народжує мислення». Надзвичайно важливою з позицій нашого дослідження в контексті загальних проблем філософії спілкування уявляється думка вченого про те, що «діалог як засіб духовного спілкування розкриває вищу єдність розуму, віковічне філософське прагнення до вічного і незмінного, піднесеного над частковими інтересами» [8, с.79-80].

Однак, на жаль, далеко не завжди діалог виступає засобом духовного спілкування. Прихильники думки про важливість емоційної взаємодії між людьми, в тому числі й у процесі спілкування, часто не зважають на те, скільки часу витрачається людьми даремно на те саме фактичне спілкування, на пусті беззмістовні балачки. Раціоналізація життя, зміна ідеалів і цінностей, вимагають і більш продуктивного характеру міжособистісного спілкування. Тому телеологія взагалі, й телеологія спілкування в особливості вимагають не тільки теоретичних досліджень, а й використання їх результатів у сфері ділового спілкування і поступового впровадження у суспільну свідомість.

Цікавим, важливим і надзвичайно відповідальним аспектом телеології людського спілкування уявляється включення до системи завдань педагогіки вищої школи формування і розвиток у студентів сталих навичок комунікації як одного з

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ СПІЛКУВАННЯ

невід'ємних елементів не тільки його загальної і професійної культури, а й високої фахової і соціальної компетенції. Сьогодні ця проблема розглядається багатьма дослідниками як досить актуальна і перспективна. Як приклад, можна послатися хоча б на роботи Е. Данилової та З. Пудловськи [9]. Однак, на жаль ця проблема ще не знайшла належного відображення в сучасній філософії освіти, і значна частина випускників, особливо тих, які закінчують негуманітарні спеціальності, так і не отримують в процесі навчання належних ні навичок міжособистісного спілкування взагалі, ні визначення цілей цього спілкування. Тому вони змушені формувати їх вже в процесі безпосередньої практичної діяльності на виробництві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономарьов О. С. Онтологічний статус спілкування та його логіка / О. С. Пономарьов, С. М. Пазиніч // Філософія спілкування. – 2009. – № 1. – С. 51-59.
2. Пономарьов О. С. Логіка спілкування та його гносеологічні аспекти / О. С. Пономарьов // Філософія спілкування. – 2009. – № 2. – С. 28-35.
3. Словарь иностранных слов / Под ред. И. В. Лехина и проф. Ф. Н. Петрова. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1955. – 856 с.
4. Фролов И. Т. Телеология / И. Т. Фролов // БСЭ в 30 т. – Изд. 3-е – М.: Советская Энциклопедия, 1976. – Т. 25. – С. 398.
5. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 576 с.
6. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. в 30-ти т. – Изд-е 2-е. – Т. 21. – М.: Госполитиздат, 1960. – 607 с.
7. Кремень В. Г. Філософія управління: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. – К.: Знання України, 2007. – 360 с.
8. Карпенко І. В. Філософствування в просторі людського спілкування / І. В. Карпенко // Філософія спілкування. – 2009. – № 2. – С. 78-83.
9. Данилова Е. О развитии навыков профессиональной коммуникации в инженерном образовании / Е. Данилова, З. Пудловски // Высшее образование в России. – 2008. – № 10. – С. 50-55.

Ponomaryov A. S. Teleological Aspects of Intercourse Philosophy.

УДК 101

Пазиніч С.М.

ФІЛОСОФІЯ СПІЛКУВАННЯ В ЦАРИНІ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Аналізується філософський статус спілкування як однієї із базових потреб людини в її багатобарвних формах буття. Звертається увага на цінність особи як пріоритетної ознаки в просторі загальнолюдської культури і одночасно як джерела інших цінностей пов'язаних з прогресивним розвитком суспільства. Обґрунтована необхідність аналізу і використання етичної культури спілкування в системі коректного управління.

Ключові слова: спілкування, потреба, цінність особистості, простір культури, коректне управління.